

Introducere – argument

- Spiritualitatea în actualitate;
  - Spiritualitatea în mentalitatea omului actual;
    - Spiritualitatea siriacă în spațiul teologic românesc contemporan;
    - Preocupări academice personale;
      - Structura lucrării.
-

Vom porni cercetarea de față de la o constatare cu caracter general cu referire la predilecția omului actual față de spiritualitate în detrimentul „teologiei”, care presupune doctrine, instituție și tradiție (continuitate în istorie). La cumpăna dintre cele două milenii s-a reiterat de nenumărate ori acea sentință atribuită lui André de Malraux: „Secolul XXI va fi mistic, ori nu va fi deloc”, idee reluată și analizată în detaliu de către Jean Vernet într-un volum¹, cu referire la fenomenul

---

¹ *Secolul XXI va fi mistic, ori nu va fi deloc*, București, Editura Corint, 2003.

8| religios contemporan și la paradigma care se construiește². Se poate observa în contemporaneitate o rezervă exprimată frontal și direct de către omul actual, așa numit „postmodern”, „posttradiție”, față de credințe/ valori, propuse și interpretate dogmatic, instituție și morală, cu fundamente metafizice. Se vorbește chiar despre o „inversiune ontologică și normativă”³, la capătul căreia religia se transformă în religiozitate, numită generic „spiritualitate” sau chiar „mistică”. Zona spirituală pare să fie componenta religiei mult mai ușoară, „eliberată” din chingile dogmei, ale instituționalismului, și interpretată într-o cheie inclusivistă, cu deschideri ecumenice, de relativă acceptare, contextuală, dar și sincretist-globalizantă, accesibilă celor care și-o doresc, indiferent de statutul lor social

---

² Această „exprimare profetică” a fost radical modificată: „Secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc”. Cea de-a doua variantă condiționează existența veacului XXI și continuitatea lui în istorie de păstrarea componentei sale religioase, bazată pe revelație, cu doctrine fixate, o istorie anume, o componentă instituțională, dar și un comportament în consecință. Religia nu este doar o realitate istorică, lecturată retrospectiv, ci se prezintă drept o constantă a condiției umane, cu deschideri înspre un viitor profetic.

³ Chantal Delsol, *Sfârșitul creștinătății. Inversiunea normativă și noul timp*, București, Spandugino, 2022, p. 39-82.

sau formarea lor culturală. Totul este centrat în jurul practicii și, de regulă, circumscris unei bune viețuiri în prezent, într-o stare de bine și confort.

Dincolo de diferența evidentă de sens și de semnificație față de perspectiva teologică clasică, această viziune reclamă, în primul rând, componenta de bază a „ofertei” creștine. Viața spirituală, și, mai ales, mistica, este miezul Evangheliei, ca experiență a „vieții din belșug” (Ioan 10, 10), scopul final al omului pe pământ. Orice deposedare a kerygmei evanghelice de componenta sa mistică înseamnă simplificare-schilodire, diluare, de tipul unei dogmatizări excesive, în sensul unei teoretizări abstracte sau a promovării unui moralism cu valențe sociale, care, fără originea sa transcendentă, se exprimă sub forme convenționale⁴.

Observația necesară în acest moment este aceea legată de necesitatea salvagărdării

---

⁴A se vedea aici studiile personale dedicate noii realități religioase/ noii paradigme religioase: „*Christian Culture and the contemporary Romanian Social Life*”, în *Transylvanian Review*, XXX, Suplement 1 (2021), p. 195-208; „Sarcina mistică a teologiei ortodoxe și religiozitatea omului actual”, în *Biserica Ortodoxă și provocările viitorului*, Alba Iulia – Reîntregirea, Cluj-Napoca – Presa universitară, Alba Iulia – Aeternitas, 2020, p. 41-56; „Cult, cultură și cultură duhovnicească”, în *Medicii și Biserica – Terapie prin credință și cultură*, XVIII, Cluj-Napoca, Renașterea, 2020, p. 69-80.

10| vieții spirituale în interiorul unei granițe dogmatice⁵, în interiorul unei geografii ecleziastice, de vreme ce mistica este expresia practică a dogmaticii, ca descoperire a lui Dumnezeu, forma de manifestare a Tradiției duhovnicești într-o conștiință eclezială neîntreruptă. Mistica „validează” dogmatica, iar dogmatica „securizează” mistica⁶.

Acest prim argument consonează cu analiza teologică contemporană cu privire la raportul teologie-spiritualitate în noua paradigmă religioasă a vremii și socotesc că orice demers în această zonă începe în mod obligatoriu de aici. Această dezbatere cu caracter introductiv argumentează și oferă stabilitate cercetării ulterioare în acest volum, cu preocupări mai specifice. În consecință, spiritualitatea sau, în sens academic, într-o exprimare mai exactă, Teologia Spirituală are în vedere, în primul rând, viața duhovnicească, experiența spirituală, în interiorul comunității ecleziale, dar și în dialog cu celelalte

---

⁵ Cuviosul Sofronie Saharov evidențiază trei condiții esențiale pentru viața spirituală. Aceasta nu poate fi adogmatică, neascetică și neeclezială („Scrisoarea 28 către David Balfour”, în *Nevoința cunoașterii lui Dumnezeu: scrisori de la Athos (către D. Balfour)*, Reîntregirea, Alba-Iulia, 2013, p. 261).

⁶ Vladimir Lossky, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, București, Anastasia, 1993, p. 36-37.

comunități de credință și, în contextul dat, cu noile spiritualități sau forme de spiritualitate, care nu se suprapun în mod obligatoriu peste o geometrie clasică și nu se exprimă într-o terminologie obișnuită. Vorbim așadar aici despre un „ecumenism spiritual”⁷, dar, mai ales, despre rolul ecumenic al spiritualității, în dialog permanent cu celelalte confesiuni, cu celelalte religii, dar și cu cultura, în general, cu zona socială, atunci când aceasta nu în mod obligatoriu, se suprapune peste cea religioasă, dar și cu ideologiile de-a lungul timpului, adică cu zona politică în legătură cu viața social-ecclesiastică. Diverși autori și numeroase

---

⁷ Ideea unui ecumenism spiritual este exprimată la Conciliul II Vatican: „Nu există ecumenism adevărat fără convertire interioară. Într-adevăr, dorința de unitate se naște și crește din reînnoirea cugetului, din lepădarea de sine și din revărsarea liberă a iubirii. Trebuie, deci, să cerem de la Duhul dumnezeiesc harul abnegației sincere, al umilinței și blândeții în slujire, al generozității frățești față de semenii... Să-și amintească toți credincioșii că vor promova și chiar vor înfăptui cu atât mai bine unirea creștinilor cu cât se vor strădui să ducă o viață mai autentică conformă cu evanghelia. Cu cât va fi mai strânsă comuniunea lor cu Tatăl, Cuvântul și Duhul, cu atât vor putea spori mai intim și mai ușor fraternitatea reciprocă. Convertirea inimii și sfințenia vieții, împreună cu rugăciunile individuale și publice pentru unirea creștinilor, trebuie socotite sufletul întregii mișcări ecumenice și pot fi numite pe drept cuvânt „ecumenism spiritual” (*Unitatis Redintegratio*, § 7-8).

12| opere stau drept mărturie pentru această deschidere pe care o are spiritualitatea, ca invitație la experiență imediată în acest dialog permanent, parte integrantă din dinamica vieții bisericești, dar și sociale, în general⁸.

Pornind de la aceste considerente, vom argumenta mai departe preocuparea academică personală cu caracter mai specific și anume spiritualitatea siriacă și, cu precădere, în varianta ei siro-orientală. Savantul englez Sebastian Brock, cu referire la această tradiție, vorbește despre „al treilea filon al Răsăritului siriacă”⁹, asociat lumii aramaice, acolo unde se regăsesc originile creștinismului, alături de cele două tradiții creștine foarte cunoscute – bizantină și latină. În spațiul teologic românesc, aproape

---

⁸ Aici se poate considera și disertația mea prezentată la Institutul Ecumenic din Bossey, în anul 2011, publicată ulterior în anul 2016 – *Doing Ecumenical Theology from a Spiritual Perspective*, Saarbrücken, Lambert Academic Publishing, 2016, 126 p. La această cercetare mai adaug și alte trei volume de autor – *Personalități duhovnicești contemporane. Biografii și repere* (I, II, III)”, Cluj-Napoca, Renașterea, 2017, 2019, 2021, dedicate unor oameni de excepție din spațiul duhovnicesc contemporan, ortodox, catolic și protestant, care argumentează, prin rolul pe care l-au ocupat în istoria recentă, teza unui ecumenism spiritual în drumul spre dialogul teologic.

⁹ Sebastian Brock, „The Importance and Potential of SEERI in an International Context”, *The Harp* 10 (1997), p. 47.

exclusiv, tradiția siriacă este prezentă prin cei doi autori cunoscuți – Sfântul Efrem Sirul¹⁰ și Sfântul Isaac Sirul¹¹. În acest sens, putem afirma că prezența acestei tradiții în spațiul academic în sens extins nu are o istorie foarte îndelungată, în general vorbind. Preocupările majore pentru autorii de tradiție siriacă și comunitățile religioase din care provin datează de la începutul secolului al XX-lea. În spațiul românesc, Părintele Ioan Ică jr. este cel care, prin traduceri sale¹², a generat un interes sporit pentru această zonă teologică, care, de-a lungul timpului, a crescut și s-a concretizat în traduceri¹³, teze de

---

¹⁰ Efrem grec: *Cuvinte și învățături 1-2*, Bacău, Bunavestire, 1997, 2006.

¹¹ Sfântul Isaac Sirul, *Filocalia 10*, București, EIBMBOR, 2021.

¹² Sfântul Efrem Sirul: *Imnele raiului*, Sibiu, Deisis, 2010; *Imnele Păresimilor, Azimelor, Răstignirii și Învierii*, Deisis, Sibiu, 2010; *Imnele Nașterii și Arătării Domnului*, Sibiu, Deisis, 2010; Sfântul Isaac Sirul: *Cuvinte către singuratici, Partea II recent descoperită*, Sibiu, Deisis, 2003; *Cuvinte către singuratici, Partea III recent regăsită*, Sibiu, Deisis, 2005.

¹³ Sfântul Efrem Sirul (grec): *Erminii scripturistice*, Iași, Doxologia, 2018; *Despre cea de-a doua venire a Domnului nostru Iisus Hristos*, Iași, Doxologia, 2019; *Cuvântări de laudă la sfinți*, Iași, Doxologia, 2019; *Cuvântări către monahii din Egipt. 50 de cuvântări parenetice*, Iași, Doxologia, 2019; *Cuvântări despre virtute și pocăință*, Iași, Doxologia, 2021.

14 | doctorat¹⁴, cursuri academice¹⁵, evenimente și reviste științifice¹⁶.

---

¹⁴ În țară: Manea Ion, *Sfântul Efrem Sirul. Îndrumător al vieții duhovnicești*, Universitatea Lucian Blaga Sibiu, 2009; Valentin Vesa, *Cunoașterea lui Dumnezeu la Sfântul Isaac Sirul*, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, 2012; Ioniță Apostolache, *Hristologie și mistică la Părinții sirieni*, Universitatea din Craiova, 2013; Leontescu Theodor, *Teologia creației în operele Sfântului Efrem Sirul*, Universitatea București, 2013; Georgian Păunoiu, *Asceza și îndumnezeirea omului în viziunea Sfântului Isaac Sirul*, Universitatea din București, 2014; Marcel Tang, *Sfântul Isaac Sirul, ascet și mistic*, Universitatea Lucian Blaga Sibiu, 2014; în afara țării: Valentin Vesa, *The Doctrine of Knowledge in Isaac of Nineveh and the East Syriac Theology of the 7-8th Century*, Università di Padova, 2016; Adrian Pirtea, *The Spiritual Senses in East Syriac Mysticism*, Freie Universität Berlin, 2017; Ovidiu Ioan, *Muslims and Arabers bei Iso 'jahn III (649-659)*, Gottingen; Radu Mustață, *Sermon on Saint Thomas, the beloved apostle*, Central European University, Budapesta, 2019.

¹⁵ Menționăm faptul că începând cu anul 2016 am oferit în planul de învățământ la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca cursul „Limba și literatura siriacă” (facultativ), anul II licență, iar începând cu anul 2020, cursul „Teologie, viață social-politică și relații interreligioase în spațiul siriac” (opțional), programul de master „Geopolitica religiilor monoteiste (creștinism, iudaism, islam). Adăugăm aici și cursurile estive de limbă siriacă organizate de Părintele Agapie Corbu la Schitul Bunavestire Almaș (Arhiepiscopia Aradului).

¹⁶ *Syriac Annals of the Romanian Academy* (ܣܝܪܝܐܢܝܘܢ), București, Editura Academiei, revistă fondată de Dr. Cătălin Ștefan Popa.

Înțelegem de aici că aproape orice cercetare sau studiu în acest domeniu poate să aibă, cel puțin pentru spațiul românesc, un caracter inedit și să se constituie într-un gest recuperator. În același timp, interesul pentru această zonă de cercetare se înscrie și într-un demers firesc, științific vorbind, de a ne ralia cu preocupările din spațiul academic european și apusean, dar, și mai specific, din perspectivă teologică, de a realiza acea sinteză necesară între tradițiile patristice vechi, între care se înscrie obligatoriu și cea siriacă.

În acest sens, același emerit profesor Sebastian Brock identifică specificitatea acestei tradiții în tiparul „metodologiei” de lucru pe care o folosește, stând față în față cu tradiția bizantină și cea latină. Acesta identifică „geniul Occidentului latin” în sfera dreptului, a Răsăritului grec în cea a filosofiei, iar cel al Răsăritului siriacă în sfera poeziei, și toate împreună „fac bogăția tradiției creștine”¹⁷. Așadar, specificul tradiției siriace este tocmai „metodologia poetică”, utilizarea simbolului, ca formă de exprimare a unui realism întrupat, specific lumii semitice,

---

¹⁷ Sebastian Brock, „The Importance and Potential of SEERI in an International Context”, p. 48-49; Sebastian Brock, „Later Syriac poetry”, în Daniel King (ed.), *The Syriac World*, Routledge, 2019, p. 327-338.

16| împotriva alegorismului spiritualist sau a naturalismului istoricist, într-o paradigmă integratoare, cu valoare ecumenică în termeni actuali și ofertanți¹⁸.

Acest nou context, lecturat sub chipul unei deschideri înspre o lume până de curând uitată, ne așează în proximitatea unor autori extrem de importanți¹⁹ pentru zona patristică și pentru spiritualitatea creștină, în general. Îi vom enumera în continuare pe cei mai importanți dintre aceștia, alături de cei doi foarte cunoscuți, amintiți mai sus – Efrem și Isaac Sirul –, ale căror opere vor fi folosite în continuare în cercetarea de față. Este vorba de Afraat, lucrarea anonimă „Cartea treptelor”, Ioan Pustnicul, Simon Taibuteh,

---

¹⁸ Personal am dedicat un studiu cu caracter general acestei tematici: „Simbolul ca instrument hermeneutic și interpretarea duhovnicească a Scripturii în tradiția siriacă. O privire de ansamblu”, în *Satul și spiritul românesc între tradiție și actualitate. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transmiterii credinței*, vol. I, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2020, p. 59-66; dar și un studiu tematic aplicat: „The Motherhood of Virgin Mary and the Motherhood of the Spiritual Man (and the Church) in the Syriac Tradition. Kinship and Imagery”, în *Eastern Theological Journal*, 1 (2015), p. 349-362.

¹⁹ Pentru o privire generală a se vedea William Wright, *Istoria literaturii creștine siriace*, București, Editura Diogene, 1996, și Sebastian Brock, *Părinții și scriitorii sirieni de ieri și de azi*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 2016.

Iosif Hazzaya și Ioan Dalyatha. La aceștia îi mai adăugăm și pe Avraam de Kaşkar, Mar Aba, Sahdona/Martyros sau Babai cel Mare, care vor fi și ei evocați, însă de o importanță mai redusă. Din spațiul siro-occidental îi vom aminti doar pe Iacob de Sarug și pe Filoxen de Mabug, citați tangențial pe parcursul lucrării. Toți acești autori, dincolo de influențele timpului, reflectă fidelitate față de tradiția simbolico-poetică și o exprimare teologică în consecință. De asemenea abordează teme specifice, care consolidează filonul siriac în interiorul tradiției patristice creștine și descoperă o anumită viziune asupra vieții duhovnicești într-un context bine precizat.

Amintim principalele trăsături specifice ale spiritualității siriace: simbolismul, deja evocat mai sus, prezent în mod deosebit la Sfântul Efrem, temă predilectă pentru Sebastian Brock²⁰, ascetismul, care primește uneori forme radicale (cum ar fi de pildă monahii stiliți, dendriți, boskoi, xeniteia), accentul pe experiența personală în fața celei comunitare²¹, utilizarea imaginii feminine

---

²⁰ Sebastian Brock, „Clothing Metaphors as a Means of Theological Expression in Syriac Tradition”, în *Studies in Syriac Christianity*, Variorum, 1992, XI, p. 11-38.

²¹ A se vedea personalitățile și momentele istorice legate de curentul mesalianist (pentru detalii: Philippe Escolan,

18| în exprimarea lucrării Duhului Sfânt, dar și a celorlalte persoane ale Sfintei Treimi. Iar în ce privește tematica predilectă, ne vom folosi de sinteza realizată de același profesor Sebastian Brock, listă în șapte puncte: pogorârea lui Hristos în Sheol, Hristos ca Mire Ceresc, mântuirea descrisă drept tămăduire și redobândire a raiului, focul dumnezeiesc al Duhului în Sfintele Taine, importanța ochiului luminos al credinței pentru citirea și interpretarea Scripturii și a creației și unitatea dintre cele trei biserici – din cer, de pe pământ și din inimă²².

În ultima parte a secțiunii introductive vom mai adăuga câteva elemente importante care pot contribui la argumentarea interesului în contemporaneitate față de spiritualitatea siriacă, prin traduceri de texte de autor sau despre autori și, mai ales, de volume legate de istoria comunităților religioase care aparțin acestei tradiții teologice. Amintim mai întâi pe cele de autor: *Filocalia siriacă. Iubirea de frumos și de înțelepciune, calea spre*

„Monachisme et église: Le monachisme syrien du IVe au VIIe siècle: Un monachisme charismatique”, în *Théologie Historique*, 109, Paris, 1999, p. 91-123).

²² Sebastian Brock, *Spirituality in Syriac Tradition*, SEERI Correspondence Course 2, Kottayam, 1989, p. 37-48.

*desăvârșire*²³, o culegere de texte și rânduielei monahale (siro-occidentale); *Canoane și reguli monahale în spațiul siro-oriental*²⁴, ce cuprinde rânduielele monahale cele mai importante de proveniență siro-orientală; Avva Iosif Hazzaya (ⲓⲟⲥⲉⲫⲏ ⲛⲉⲧⲁⲣⲏⲉ), *Scrieri duhovnicești*²⁵, un volum ce cuprinde texte inedite de maximă intensitate pentru viața duhovnicească; Sabino Chialà, *Avva Avraam Sirul*²⁶, o monografie despre acest mare organizator de viață monahală, asimilat Sfântului Vasile cel Mare în zona Persiei și contemporan cu Sfântul Benedict de Nursia, la care se adaugă și traducerea rânduielelor monahale așezate sub numele său. Amintim și recenta traducere din limba greacă a cuvintelor ascetice ale Sfântului Isaac Sirul, care i se datorează Părintelui Agapie Corbu²⁷. Toate aceste scrieri, pe lângă informațiile de natură teologică și duhovnicească, ne furnizează informații cu referire la contextul politic, religios și social al vremii, tipurile de relații între cei de aceeași credință, din

---

²³ București, Univers enciclopedic gold, 2014.

²⁴ Cluj-Napoca, Renașterea, 2018.

²⁵ Arad, Editura Sfântul Nectarie, 2019.

²⁶ Arad, Editura Sfântul Nectarie, 2019.

²⁷ Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte Ascetice I și II*, Arad, Editura Sfântul Nectarie, 2022, 2024.

20 | aceeași geografie sau dintr-un spațiu mai extins, dintre cei de diverse credințe (creștini sau necreștini), de vreme ce avem în vedere o geografie religioasă mereu mozaicată, dar și indicii legate de posibilul rol pe care elementul religios l-a avut în modelarea unui anume context, a unor situații sau momente concrete.

Adăugăm în continuare alte trei titluri de monografii dedicate Sfântului Isaac Sirul, traduse în ultimii ani în limba română: Nestor Kavvadas, *Pneumatologia Sfântului Isaac*²⁸, o lucrare dedicată prezenței și lucrării Duhului Sfânt în viața duhovnicească, cu precădere în etapa mistică; Sabino Chialà, *Isaac Sirianul, asceză singuratică și milă fără de sfârșit*²⁹ și Ilarion Alfeyev, *Lumea duhovnicească a Sfântului Isaac Sirul*³⁰, două cercetări cu caracter general-introductiv, dedicate acestui autor.

Merită a fi amintite și câteva volume de nuanță istorică, traduse în ultimii ani la editurile românești, care contribuie la dobândirea unei înțelegeri mai bune asupra vieții bisericești în aceste zone geografice și, implicit, asupra vieții duhovnicești prezente acolo, cu precădere în spațiul monahal, așa

---

²⁸ Iași, Doxologia, 2017.

²⁹ Sibiu, Deisis, 2012.

³⁰ Iași, Doxologia, 2014.

cum reiese din scrierile existente. Amintim un prim volum, probabil cel mai extins și cuprinzător – Ignatie Aphram I Barsoum, *Mărgăritare risipite. O istorie a literaturii și științelor siriace*³¹; apoi Raymond le Coz, *Istoria Bisericii siro-orientale. Creștinii din Irak, Iran și Turcia*³²; Wilhelm Baum, Dietmar W. Winkler, *Biserica Asiriană a Răsăritului. O scurtă istorie a creștinismului siro-oriental*³³; Christine Chaillot, *Biserica Asiriană a Răsăritului. Istorie și geografie*³⁴. Ultimele două volume se ocupă de tradiție siriacă în general: Bernard Heyberger, *Creștinii din Orient*³⁵ și Philip Jenkins, *Istoria pierdută a creștinismului*³⁶. Și aceste traduceri dau dovadă despre interesul și preocuparea crescândă pentru acest domeniu în spațiul academic românesc, dar și cel cultural, în general.

Interesul academic personal și contri-buția științifică bibliografică, în consecință, atinge toate aceste zone evidențiate pe parcursul secțiunii introductive. O primă zonă de interes este această „încadrare” a spiritualității

---

³¹ Baia Mare, Proema, 2016.

³² Arad, Editura Sfântul Nectarie, 2021.

³³ Iași Doxologia, 2020.

³⁴ Cluj-Napoca, Presa universitară clujeană, 2021.

³⁵ Cluj-Napoca, Renașterea, 2020.

³⁶ București, Baroque Books and Arts, 2018.

22 | patristice în noua paradigmă contemporană, pe linia unei continuități de conținut înțelese sub chipul succesiunii harismatice/ duhovnicești sau viața duhovnicească neîntreruptă în Biserică, *ortopraxia* confirmată în *ortodoxie*, și *ortodoxia* validată în *ortopraxie*. Această componentă a cercetării este obligatorie pentru a asigura caracterul de actualitate al oricărei cercetări academice.

Cea de-a doua zonă de interes personal se concentrează pe spiritualitatea siriacă, cu precădere cea siro-orientală, și, în consecință, pe autorii reprezentativi și scrierile lor. Cele mai multe studii, incluzând cele două teze de doctorat, ating una sau alta dintre temele predilecte acestei zone teologice – asceză, mistică, forme ascetice, gnoseologia dumnezeiască, contemplare și vedere, rugăciune, simțire duhovnicească, viață monahală, simțuri duhovnicești, experiență duhovnicească și liturghie și altele. Și toate aceste teme sunt analizate în succesiunea de tradiție, în comparație cu tradiția bizantină, dar și în interiorul tradiției duhovnicești creștine, în general, scoțând în evidență specificul său, dar și cu trimiteri concrete la fondul comun³⁷.

---

³⁷ Anumite studii și articole personale dedicate autorilor sau tematice au fost primele de acest fel publicate în

O a treia direcție prezentă în cercetările academice personale vizează analiza istorică a unor momente importante din parcursul comunităților de credință, cu atenție pe relația dintre teologia oficială a vremii, viața duhovnicească și contextul politic. Nu sunt puține momentele în care primele două sunt condiționate de cel de-al treilea element, dar este posibilă și o condiționare în sens invers, chiar dacă ocazional, într-o geografie specifică și într-

---

spațiul românesc, provocând interes și altor cercetători. Le evidențiez pe cele mai importante: în zona patristică - „Joseph Hazzaya and the Spiritual Itinerary”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Orthodoxa*, 63 (2017), 2, p. 105-118; sau „The Soul’s Powers and the Process of Knowledge in the Writings of Simon Taibuteh: Between Anatomy and Spirituality”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Orthodoxa*, 62 (2017), 1, p. 171-186; în zona iconografiei siro-occidentale, cu traducerea rugăciunii de sfințire a icoanelor: „Icons and Iconography in the West Syriac Church”, în *Ars Liturgica. From the Image of Glory to the Images of the Idols of Modernity*, Alba Iulia, Reîntregirea 2017, p. 385-400; sau privind legătura dintre simbolurile liturgice și viața mistică: „The Liturgical Epiclesis as Image for Mystical Life in the Syriac Tradition. The Role of the Holy Spirit in Incarnation, Eucharist and Spiritual Prayer”, în *Euharistie, Spovedanie, Martiriu. Lucrările Simpozionului Internațional al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (3-5 noiembrie 2014)*, vol. I, Cluj-Napoca, Renașterea, 2014, p. 226-239; spațiul monahal, traducerea rânduielilor monahale siro-orientale cele mai importante, cu introduceri aferente: *Canoane și reguli monahale în spațiul siro-oriental*, Cluj-Napoca, Renașterea, 2018.

24 | un timp anume. Această ultimă zonă de interes aplică competențe dobândite pe parcursul urmării celui de-al doilea doctorat în domeniul Istoria Bisericii, sub coordonarea Profesorului Paolo Bettolo, la Universitatea din Padova³⁸.

Preocuparea academică personală vizează, mai ales, teologia ascetică și mistică,

---

³⁸ Rezultatele cercetării și pe această zonă au fost dintre cele mai interesante, așa cum se poate vedea din teza de doctorat de la Padova, dar și din unele studii și articole publicate ulterior pe această tematică. Le vom evoca pe cele mai importante: „Theology and education in the church of Persia. A general perspective”, în *South-Eastern Europe and the Eastern Mediterranean. Proceedings of the session held at the 12th International Congress of South-East European Studies* (Bucharest 2-6 September 2019), ed. Ioana Feodorov, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2020, p. 13-22; „The participation of the Persian Church to the First Ecumenical Council. The reception of the Nicene Creed in the East-Syriac Community (Council of Seleucia)”, în *Faith and Politics: Emperor Constantine, Orthodox Church and Freedom*, Institute for Peace Studies in Eastern Christianity/Cluj-University Press, Cambridge/Cluj-Napoca, 2015; „Academic Theology and Monastic Theology – two contrasting approaches in the East Syriac Community Between the 6th to 7th Century. Historical analysis”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Orthodoxa*, 59 (2014), 1, p. 99-123; „Church – imperial power relationship in the Persian empire of the 5th century: the role of politics in the reception of the First Ecumenical Council in the East Syriac Church”, în *Religion and Politics. The 12th International Symposium on Science, Theology and Arts. Alba Iulia 14-16 May 2013*, Supplement of Altarul Reîntregirii Journal, Alba Iulia, 2013, p. 261-276.

cu accent pe cea din urmă, așa cum apare în tradiția siro-orientală, începând cu Sfântul Isaac Sirul și continuând cu ceilalți autori evocați mai sus. În consecință, tematica de față are în vedere dinamica urcușului spiritual în etape, exprimată într-o formă specifică, împrumutată sau reinterpretată. Metodologia de lucru presupune un crescendo firesc, pornind de la o secțiune cu caracter general, introductiv, dedicată bibliografiei și cercetărilor recente, urmată de scurte biografii ale autorilor patristici cei mai cunoscuți din tradiția siriacă și de o prezentare succintă a temelor predilecte pentru această zonă teologică. Iar cel de-al doilea capitol, partea centrală a lucrării, se va concentra pe tematica ascetică și mistică propusă, exprimată sintetizator, indicând etapele prezente de-a lungul itinerariului vieții duhovnicești, cu referire la autorii propuși spre analiză. Pe tot parcursul lucrării vom avea în vedere raportul mistică-doctrină așa cum apare în tradiția siro-orientală, pornind de la teologia autorilor în discuție, sau, altfel spus, relația care se poate stabili între experiența duhovnicească propriuzisă și teologia vremii. Întreg demersul se va considera în sensul unei contextualizări patristice și teologice deopotrivă, în spațiul mai larg al creștinismului răsăritean.